

MÖVLANƏ və...

ŞƏMS TƏBRİZİ

(eyniadlı pyesdən)

(Şəmsəddin Təbrizi yerindən duraraq "dərvişvari" fırlanır, Aparıcıya məhəl qoymayaraq səhnə önünə gəlir)

Şəms Təbrizi-

Özüm Təbrizdə, azəri türkünün ailəsində dünyaya gəlmişəm. Bir yerə, bir məkana bağlanıb oturmaq mənə xas deyil. Bu fani dünyada mənim daima bağlanıb duracağım yer yoxdu. Əbəs yerə adıma "Şəms-i Pərrənde", yəni "Uçağan Şəms" demillər. Bir müddət Ərzurumda xocalıq eləyib, camaata Qur'an öyrətdim. Mal-mülkə aldanmadım. Şan-şöhrətdən əsla xoşum gəlməz. Doğruya öyrəşən dilimi heç kəsin qabağında qısmadım, düşündüyümü dedim, özünü öyən, qeyrilərinə yuxarıdan aşağı baxan, heç kəsi bəyənməyən və özünü şeyx kimi tanıtdıran bir çox aqilləri utandırdım... Bağdadda Əvhəddin Kirmaniylə görüşmək mənə qismət oldu. Ağıl-dərrakəsi ilə neçə-neçə məmləkətdə şöhrət tapan bir kəsəniydi... Yanına gəldim, salamımı saymazyanə alıb yenə öz aləminə qapıldı. Soruşdum: "Ya Kirmani, hansı aləmdəsən?" Dedi: "Ya dərviş, mən şeyxəm, adıma "Şeyx Kirmani" çağır!" Dedim, - çox pakizə. Ya şeyx Kirmani, söylə nə aləmdəsən? Dedi: - Görmürsən, ləyəndəki suda bədirlənmiş aya baxıram?! Dedim: - "Nədi, peysərinə çibanı çıxıb, başını qaldırıb göyə baxsana! Sözümlə Şeyx Kirmanini tutdusa da, özünü o yerə qoymadı: - Ya dərviş, şeyxin kimdi, ondan danış... Danışım da... - Ya Kirmani, məlumun olsun ki, Rəsuli-Əkrəm həzrətləri mən bəndənin əyninə xirqə geyindirib. Bu iki gündə köhnələn, yırtılıb gedən xirqələrdən deyil, adına "hikmət xirqəsi" deyəllər. Nə dünəni var, nə bu günü... Müxtəsəri, dayanmayıb Bağdaddan tərpendim. Gəlib Konyaya yetişdim. Soruşdum, bu şəhərdə üləmadan kim var? "Sültan-ül-Üləma oğlu Cəlaləddini nişan verdilər. Hüzuruna gəldim... (Aparıcıya yaxınlaşır)." →

Ş.Təbrizi- Ya Cəlaləddin, əvvəl-əvvəldən sənən soruşum... Həzrəti Mühəmməd böyükdü, ya şeyx Bistani?
Aparıcı (Mövlanə)- Həzrəti-Mühəmməd bütün ənbiya və övliyaların böyüyüdü.
Ş.Təbrizi- Amma, Həzrəti-Mühəmməd özü buyurullar ki, - "Ya Rəbbi, səndən paklığı öyrəndik. Səndən gündə yetmiş kərə istiqlal diləsəm də, mən səni hələ gərəyincə tanımadım". İndisə şeyx Bistani dilinnən çıxana bax: "Özümü nöqsan saydığım sifətlərdən arıtdım. Məqamım nə qədər ucaldı ki, cübbəmin içində Tanrıdan qeyri varlıq tapa bilməzsən. Bistani həqiqəti söyləmirmi, ya Cəlaləddin?"
Aparıcı- Xeyr. Şeyx Bistani, həqiqəti axıracan söyləmir. Allahın məhbubu Həzrəti-Mühəmməd isə, gündə yetmiş məqam aşıb keçsə də, yetişdiyi hər məqamda əvvəlkindən halallıq istəyir. Buyurullar ki, Ya Rəbbim, ey bizim idrakımızdan üstün olan Allah, biz sənə lazımcına yetişmədik..." Şeyx Bistani isə təkə bir məqama çatıb, bircə təcəlliynən özündən keçir. Daha artığına vara bilmədiyinə görə yersiz kükrəyir, çiy söz danışır".
Ş.Təbrizi- Mən çox yerlər gəzdim, bu cavabı axtara-axtara kükrəyi-ərzini az qala yarısını dolaşdım. Nə yaxşı ki, məqsudimi səndə tapdım, ya Cəlaləddin!

(Sultan Vələd asta-asta yaxınlaşır)

S.Vələd- Mən - Mövlanə oğlu Sultanəddin Vələd, Şəms Təbrizinin Konyaya gəlişini belə qələmə almışam... *(kitabı açır və oxuyur)*
 "...Günlərin bir günü Şəmsəddin Təbrizi gəldi, atamnan görüşdü... Mövlanənin kölgəsi Şəmsin ziyasında əriyib yox oldu. Şəms dedi: Batin aləmində irəlisən, amma onu bil ki, mən də batinin batiniyəm, sirlərin siriyyəm, nurların nuruyam. Eşq mənim yolumda pərdədi... Şəms Mövlanəni elə bir aləmə çağırırdı ki, o aləmi yuxusunda nə türk görmüşdü, nə ərəb... Atam Cəlaləddin yenidən hikmətlər dünyasına baş vurdu. Sonuna vardığı bir işin əvvəlinə qayıtdı. Hər kəs özünə qapanmış olar. Mövlanə isə Şəms Təbriziyə qapandı. Can yoluynan Canlar Canına qovuşdu. Şəms onu göylərin eşqinə - "səmaya" çağırırdı. "Səmaa" başlayınca, Allahın lütfüynən, yüz qat daha irəli getdiyini gördü. Könlündə bağlar-bağçalar yarpaqladı, gül açdı. Şəms ona doğru yol göstərdi.

Mövlanədir evliya qütbü bilin,
 Nə kim ol buyurdusa onu qılın.
 Tanrıdan rəhmətdir onun sözləri
 Korlar oxusa, açar gözləri...

(Aktyorlardan biri ayrılıb səhnə önünə gəlir. Aparıcı (Mövlanə) ilə yanaşı dayanır. Rejissor necə təfsir elər - özü bilər. Hər ikisi əllərindəki Kitablari açib oxumağı da qaildir)

Aparıcı- Ölüydüm, dirildim. Hönkürtüydüm, gülüş oldum. Eşqin neməti gəldi, əbədi nemət qazandım. Məndə aslan ödü var.
Şəms- Eşqdən sərxoş olmadın, yürü get, bizlərdən deyilsən...

Mövlanə- Yürüdüm getdim, eşqdən sərxoş oldum. Eşqin çalğısıynan dolub-daşdı...
Şəms- Eşq dəlisi hara, sən hara? Yox, yox, bu hücrəyə layiq olmadın, öz günəyə ağladın.
Mövlanə- Səhvin var, artıq Eşq dəlisi oluban zəncirlərə bağlandım.
Şəms- Ölüb-dirilmədin, ney səsinə vurulmadın
Mövlanə- Ölübən dirildim, ney səsinə yatıb-durdum.
Şəms- Səd heyf, ağı başında bir adamsan, xəyallara aldandın...
Mövlanə- Abdal gündəyəm, nə xəyallar yedim, nə gümanlar içdim...
Şəms- Mum kimi əridin, pətəklərdə şən oldun...
Mövlanə- Nə mum oldum, nə də şən, olsam-olsam dağ başında sıx duman...
Şəms- Şeyxsən, daim başdasan, bircə yumaq nursan sən...
Mövlanə- Bir bəndətək, ayaqdayam, buyruğuna qulam mən.
Şəms- Madam qolun-qanadın var, məndən qanad istəmə...
Mövlanə- Qol-qanadım yolundu, səndən qanad istərəm...
Şəms- Nə yürü, nə də yorul, nə yan, nə də qovrul...
Mövlanə- Yürümədən yoruldum, od-alovsuz kül oluban qovruldu.
Şəms- Bağrımızdan qopma sən, əski Eşqə təzə sevda yapma sən...
Mövlanə- Başım üstə, qopmaram, oturub qallam, heç yerimdən qalxmaram.
Şəms- Sən bir qaynar günəşsən, mən bir sərin kölgəlik...
Mövlanə- Bəzən günəş də sərin guşə axtarar.
Şəms- Can evində nələr varmış, bir baxışdan agah oldun.
Mövlanə- Qaraca qul idim, əmr elədin, padşah oldum.
Şəms- Allahıma qəsəm olsun... Ey Mühəmməd ürəkli, sənin kimi könül ovlayan bir sultan bu dünyaya nə gəlib, nə də gələsidi, Ya Cəlaləddin!
Mövlanə- Bu yerlərin zahidiyəm, minbər sahibiydim. Könül rizasıynan məni əlini-əlinə vuran aşiq halına sən gətirdin, ya Şəmsəddin!

(musiqi. Burda İlahə də oxuna bilər)

(Aktyorlar səhnədə sezilmədən "dərvişvari", sərbəst şəkildə gəzib dolanırlar. "Hüsaməddin aralanıb səhnə önünə gəlir")

Hüsaməddin- O vaxt Şəmsəddin Təbrizinin sinni altmışı keçmişdi. Bu dərviş bütün müsəlman dünyasını gəzib-dolanmış, amma özünə nə ev-
 eşik qurmuşdu, nə də evlənmişdi. Bir dəfə Mövlanə gəlib gördü, Şəmsəddin Təbrizi, Mövlanənin övladlığa götürdüyü, dost-
 doğma qızı kimi əzizlədiyi Kimya xatunla diz-dizə, göz-gözədi... Şirin-şəkər söhbət eləyillər. Və çox keçmədi Mövlanə Kimya
 xatunu Şəms Təbriziyə əvə verdi...

Hüsaməddin- Şəmsəddin Təbrizi çox qısqancıydı. Mövlanənin kiçik oğlu Əlaəddin Çələbinin öz yolunu tez-tez o həndəvərdən salmağı Şəmsi halından çıxarırdı. Daima quş kimi asudə-azad gəzib-dolanmağa adətəkər olan Şəms Təbrizi Kimya xatunun şıltağına Mövlanənin xətrinə dözürdü. Cövhər xatun öləndən sonra Kərra xatunu özünə arvad eləyən Mövlanə Cələləddin Kimya xatunla Şəms arasındakı bu giley-güzarı təbəssümlə sezər, qadına münasibətdə Şeyx Şəmsəddinə hövsələ diləyib, Peyğəmbər-əleyhissalamdan hədislər gətirərdi...

Mövlanə- *(kitabı açıb oxuyur)* "Allah-təala Qadını kişilərə munis olaraq yaratdı. Kişi igidlikdə Rüstəm Zal, Əbu-Həmzədən irəli getsə belə, yenə hökmü-fərmada öz arvadının əsiridi... Söz-söhbətindən aləm huşyar olan Həzrəti-Mühəmməd, "Ya Humeyra" söyləyib. Zahirən su, atəşdən üstündü. Fəqət od onu burun-burun qaynadar. İkisinin arasında bir qazan olsa, atəş o suyu buxara döndərər. Görünüscə su oddan necə üstündüsə, ey Şəms, sən də qadıncan eləcə üstünsən. Amma, əslində, ona məğlubsan. Belə bir xassə Adəmoğlundadı. Çünki, heyvandan fərqli olaraq, insanın canında məhəbbət cövhəri var.

Hüsaməddin- ...Həzrəti-Peyğəmbər söylədi ki, - Qadınlar ağıllı kişilərə, könül sahiblərinə sahib olar. Cahillərsə Qadına qalib gələr. Qadın üzərində qələbə çalan kəs qabadı, kobuddu. Həmən o kişilərdə sevgi, lütf, qayğı azdı, əksinə vücudlarında heyvana bənzərlik üstündü. Sevgi və lütf - insanlığın vəsfidi, hiddət və şəhvətsə heyvana xasdı. Qadın təkcə sevgili yox, Haqqın nurudu. Qadın yaradandı, yaradılmış deyil.

Mövlanə- *(oxuyur)* ...Sən desən də, deməsən də, qadın öz bildiyinnən dönən deyil. Ona söz deməknən iş aşmaz, əksinə daha fəna ola bilər. Sən qadına nə qədər desən ki, özünü saxla, başdan-ayağa qapan-örtün... Əksinə, qadında özünü göstərmə arzusu o nisbətdə daha da artıb çoxalar. Camaatda isə Qadının tamam gizləndiyi səbəbindən o qadını görmək arzusu bir o qədər artmış olacaq. Belə halda sən hər iki tərəfin görmək-görülmək arzusunu daha artıq şiddətləndirirsən. Sən belə yolnan heç də qadını islah etdiyini sanma. Əksinə, sənənin əməlin fəsadlar törətmiş olacaq.

Hüsaməddin- *(kitabdan oxuyur)* "Yadında möhkəm saxla, qadının canında əgər pisliliyin mayası yoxdusa, sən maneçilik törətsən də, törətməsən də, Qadın özünün təmiz ad-sanına heç bir xələl gətirəsi deyil. Bunun əksi olsa belə, o yenə öz bildiyi yolnan gedəsidi. Qadına əngəl olmaq cəhdi kişinin öz nüfuzunu itirməkdən özgə bir şey deyil. Ya Şəms, odu ki, sən heç darıxma, ağıl-kamalını da itirmə. Hər cürə təhsil və tərbiyədə, zorun ucundan yapışmağı tərgit.

Mövlanə- Həzrəti Həsənlə, Həzrəti-Hüseyn uşaqlıqda görürlər ki, bir adam şəriətnən düz gəlməyən yanlış dəstəmaz alır. Odu ki, həmin adama dürüst dəstəmaz almağı başa salmaq istəyillər. Onun yanına gəlib deyirlər: - Ey filankəs, bizim sözüümüz çəp gəlib. Hər ikimiz sənənin gözünlə qabağında dəstəmaz alacağıq. Sən də bax gör, ikimizdən hansımızın dəstəmazı dürüstdü? Hər ikisi o adamın gözünlə qabağında dəstəmaz alırlar. O adam baxır-baxır və belə deyir: - Allah sizi saxlasın! Aldığınız dəstəmaz çox dürüstdü, həm şəriətə uyğun, həm də gözəl! Eyhamınız mənə çatdı, başa düşdüm, mənə dəstəmazım doğru deyilmiş!...

(Yenə aktyorlar sərbəst şəkildə səhnədə "dərvişvari" gəzib dolanırlar. Aktyorlardan biri onlardan aralanıb səhnə önünə gəlir)

Aktyor- ...Mövlanə Cələləddin ömrünün axırınadək yaşadığı mədrəsənin bir gözünü Şəms Təbriziyənə Kimya xatunə ayırmışdı. Lakin Şəms Təbrizi dünyaya ailə həyatı üçün gələnlərdən deyildi. Mövlanənin oğlu Əlaəddin Çələbinin o həndəvərdə tez-tez gəzib-dolanmağı da bir yannan... Bir dəfə ona belə demişdi: - Ya Çələbim! Zahir və batin ədəbləriynən bəzənib-düzənibsən, amma bundan sonra bu tərəfə daha ədəbli gəlməyin məqbuldu.

Hüsaməddin- Mövlanə oğlu Əlaəddin də Şəms Təbriziyə söz qaytarmışdı, aralarında xoşagəlməz söhbət-filan. Odu ki, dedi-qodu Şəmsi bezdirdi və günlərin bir günü Şəms ortadan qeyb oldu... Və Mövlanə, yetim quzu anasını axtaran kimi Şəmsi axtarmağa başladı. Şəms ona hava, su kimi lazımıydı. Konya əhli gördü ki, Mövlanə Şəmsin timsalında elə bil öz gecə-gündüzünü itirib... Bütün əhali Şəmsin sorağında idi... Və nəhayət, günlərin bir günü Şəmsəddin Təbrizidən bir namə gəlib çatdı...

("Sultan Vələd" yerindən durub gəlir, əlindəki "bürməli məktubu" açıb oxuyur)

S.Vələd- "...Ya Mövlanə, ya şeyxim, mən bu məktubu sənə Şamdan yazıram. İstəmirəm mənə qarşı kin-küdurət, nifaq qazanları yenidən qaynasın. Xəbərsiz-ətərsiz baş götürüb getməyimə görə Səndən üzr diləməyi özümə borc bildim. Onsuz da mənə Konyada olmağım sənə baş ağrısı gətirəcəkdi. O şəhərdə nifrət tufanına tuş gəlmək istəməzdim. Məni görünə belindəki xəncər-qılınca əl atanların üz-üzə gəlmək mənə yaraşmaz, Mövlanəm..."

Aparıcı (Mövlanə)- Övladım, Sultan Vələd! Elə bu gün Şama yola düş. Get onu gör, söylə, Kimya xatun öldü, onun xətrinə dəyənlər çoxdan peşman olub. Mənsə, onun yoxluğuna dözə bilmirəm. Lütf qılıb, Konyaya qayıtsın.

(S.Vələd baş əyib aralanır. "dərvişvari" səhnəni dolanır, dolana-dolana söyləyir)

S.Vələd- "...Yolda bitən tikanlar mənə gözümə gülüstan görünürdü, yolun daş-kəsəyi mənə pambıq kimi idi. Bir zəhmətin müqabilində minlərcə bar-bəhər dərəcəkdim. Yayın qızmarı, qışın soyuğu mənə şəkər, xurma təkin şiriniydi... Çünki, mən Şəmsin sorağıynan, onu Konyaya gətirmək üçün Şama gedirdim..."

("Şəms Təbrizi" səhnənin bir tərəfində onu gözləyir və S.Vələd onun qənsərində ayaq saxlayır)

S.Vələd- "...Ya Şəms, Şama vardım, səni tapdım ki, Şeyx atamın ricasını çatdırım... Mənə niyyətim səni Konyaya aparmaqdı. Sən ata min, mən də yanınca payı-piyada düzəlmiş yola. Axı qul, padişahnan yanakı at sürməz. Sən ağamsan, mənə kölə. Onçun da sənənin hüsurunda başımı ayağa salıb payı-piyada yürümək mənə qəbulumdu..."

(S.Vələd və Şəms Təbrizi gəlib Aparıcının (Mövlanənin) qarşısında ayaq saxlayırlar)

S.Vələd- Qafiləmiz Konyaya yaxınlaşanda müjdəçilər atama xəbər çatdırdı. Mövlanə irəlində, dərvişlər, müridlər arxasınca Şəmsin pişvazına çıxdılar. Bir-birlərini görünə atdan endilər...

(Şəmslə Mövlanə qucaqlaşır görüşürlər)

Şəms- "...Ya Cəlaləddin! Getmişdim, bu səfər qayıtdım. Bir də getmiş olsam, elə gedərəm ki, kimsə məni tapmasın. Elə qeyb olacağam ki, dəmlər-dövrənlər keçəcək, izim-tozum bilinməyəcək, deyəcəklər yəqin kiminsə qəzəbinə tuş gəlib.

("Səlahəddin" yerindən qalxır, barmağı kitabın arasında, heç kəsin üzünə baxmadan, ahəstəcə irəli gəlir)

Hüsaməddin- "...Şəmsəddin Təbrizinin ikinci dəfə qeyb olması barədə heç bir kitabda yazılmır. Təkcə ondan iki nəsil sonra, Sultan Vələd oğlu Arif Çələbi dərvişlərindən sayılan Əflaki bu məsələnin üstünə dübarə qayıdır.

(kitabı açıb oxuyur) "...Şəms Şamdan Konyaya qayıdandan bir neçə gün sonra, təklidə oturub yenə Mövlanə ilə şirin-şirin söhbət eləyirdi və bu məqamda kimsə Şəmsi bayıra çağırırdı.

Şəms- Ya Cəlaləddin, məni öldürməyə çağırıllar!

Aparıcı (Mövlanə)- Həyatın da, ölümün də sahibi olan Allaha şükürlər olsun.

Hüsaməddin- *(bayaq əlində kitab necə dayanmışdysa, o cür də... sözüünə davam edib, kitabdan oxuyur)*

"...belə rəvayət olunur ki, Şəms addımını bayıra atan kimi pusquda dayanan yeddi nəfər siyirmə qılınc onun üstünə düşür, Şəmsi param-parça eləyirlər. Guya Şəms son nəfəsində nalə çəkir, qatillər qaçıb gedir, Mövlanə başda olmaqdan qətl yerinə özünü çatdırırlar, orda Şəms Təbrizinin cəsədini yox, bir neçə damla qan görürlər. Şəmsin bədəni ortadan yox olur".

Aparıcı (Mövlanə)- Vəlilər üçün ölüm bir qurtuluş, yenidən dünyaya gəlmək kimi bir şeydi!

Səlahəddin- Şama baş götürüb getməzdən əvvəl Şəms Təbriziyə üz bozardan qardaşım Əlaəddin Çələbini, Mövlanə-atam bağışlamaq fikrində deyildi. Atam Şəmsin vəfatından 15 il sonra dünyadan köçən qardaşım Əlaəddinin namazına qatılmadı, heç tabutuna da girmədi. Qardaşımın ölümündən xeyli keçmiş onun qəbrinin üstünə gəlib belə söyləmişdi: - "Məna aləmində Şəmsəddini gördüm. Əlaəddinlə barışdı. Şükr olsun xudaya, Əlaəddin də rəhmətə qovuşanlar cərgəsinə qoşuldu..."

(musiqi)

Hüsaməddin- *(kitabdan oxuyur)* - "...İnsan bu fani dünyaya nə üçün gəlmiş, niyə də gedəsidi? Xoşbəxt, ya bədbəxt olmaqdan ötrümü? Neçə yüzillər gəlib keçəcək, dünya əql və rifah yolunda azman bir yol gedəcək. Amma, bəşər övladı yenə də o yüzillər ərzində səadətə qovuşmadığını, əksinə, insanların daha ağır dərdlərə düşər olduğunu anlayacaq. Hər bir kəs yenə də özünü, eləcə aləmi belə halətdən xilas yolunu fikirləşəcək. Bununçün gərək heç bir nöqtədə fərdi, yaxud zümrəvi üstünlüyə meydan verilməsin. Bu şərtlərə cavab verən yeganə istinadgah - İslam dinimizdir ki, bu gün də, sabah da heç bir şəxsə, yaxud zümrəyə xüsusi üstünlük, imtiyaz bəxş edəsi deyil..."

Aparıcı (Mövlanə)- ...Əbucəhl, öz təkkəbürünə aludə olaraq, Həzrəti-Peyğəmbərimizə üz tutdu. Dedi: - Ey Mühəmməd! Gəlməyinə sən məscidinə gələrəm, amma şərtim var. Orda kasıb-kusubnan, fəqir-füqəraynan bir yerdə namaz qılmayım. Mənimçün xüsusi yer ayır! Həzrəti-Mühəmməd-əleyhissalam buyurdular: - Ya Əbu-Cəhl! Orda heç mənimçün xüsusi yer yoxdu və heç kəsçün ola da bilməz!

Hüsaməddin- *(oxuyur)* "...İslam dininə görə insan öz nəfsinə nə qədər ki, giriftardı... deməli, Haqqdan uzaq düşüb. Əgər sən özünü başqasının yerində, özgəsinin ehtiyac və dərdi-sərini anlamaq gözündə görürsənsə, o dərəcədə Allah-Təalaya yaxın olursan. "Hubbi-qeyr" - başqasına məhəbbət, "qiyasi-nəfs" - öz nəfsini boğmaq - bunlar İslamın düsturudu.

(Mövlanənin atası - "Bahəddin Vələd" yerindən durur, səhnə önünə gəlir. "Qur'an"ı başının üstünə qaldırır)

B.Vələd- "...Qur'an - Allahdan Peyğəmbərimizə göndərilən ilahi məktubdu. Qur'anın mənasını, eləcə Allahnan sevgili Peyğəmbərimizin arasındakı məhəbbəti anlamaq üçün gərək həmin Eşqdən bir zərrə də olsa dadasan... İnsan ruhuna tuşlanan cəmi mərzələrin qaynağı mənəm-mənəmlikdi. Yəni özünü Tanrıya orta qoşmaq. Mənəm-mənəmlik zülmə aparıb çıxarır. Mənəm deyən hər bir kəs başqalarına zülm eləmək niyyətində olur. Ey oğul, batinindəki təkkəbür saplarını qır at, azad ol! Mənlik zindanından qurtulmamış, bu saxtılıqdan sıyrılıb çıxmıyınca, Haqq sənə dostun olmaz. Şəhvət, dəbdəbə və hikkə sənə Allah-təala arasına pərdə çəkib qəlbini möhürləməsin. Elə başa düşmə ki, İslam dini "dünyadan əl çək, fəqir ol, miskin ol", - deyir. Gərək onu biləsən ki, dünyada hər şeyin sahibi Allah-təaladı və Allah-təala Onun malını, verdiyi ruzunu onun qulu olan bəndələrin, insanların arasında ədalətlə bölünməsinə buyurur. Eşit, oğul, agah ol... Qur'anın mənasını Qur'an hüsurunda kiçikliyi anlayıb, ruhuna Qur'an qonmuş kimsələr başa düşməyə qadirdi".

("S.Vələd" gəlib "B.Vələdin" yanında dayanır).

S.Vələd- *(kitabdan oxuyur)* Babam rəhmətlik Bahəddin Vələd, öz övladı atam Mövlanəyə belə buyurmuşdu. Onun sözüne qüvvət, atam Mövlanənin sə mənə - öz övladına nəsihəti beləydi: "...Oğlum Sultan Vələd! Mömünlər məhşər günü belə deyəcək, - ey mələklər, cəhənnəm müştərək bir yol deyildi? Axı bu yolla Mömün də gedəcəkdi, kafir də. Biz bu yolda nə duman gördük, nə atəş... Bəs cəhənnəm hardaymış? Mələklər belə cavab verər: - Filan yerdən keçəndə gördüyünüz o yam-yaşıl bağça vardı ha, cəhənnəm oraydı. Siz öz nəfsinizi boğub cəhənnəm odunu hidayət bağçasına döndərmisiz. O alov tikan kimi idi, gül bağçasına döndü. Madam ki, siz özünüzdə olan atəşləri bizimçün söndürə bildiz, zəhər də eləcə bala döndü. Bizim cəhənnəm də sizin gözüünüzə yaşıllıq, gül-bağça, bağ-bağat surətində görünmüş oldu.

Aparıcı (Mövlanə)- "...İnsan həm əşrəfi-məxluqat, yaranmışların ən şərəfli, həm də nüshə-l-kübradı, yəni Allahın zərrə surəti. Allahın sifətləri hər məxluqada mövcud olduğu halda, insan qullarında daha kamil olaraq özünü biruzə verir. Tanrının "sən olmasaydın, mən bu dünyanı yaratmazdım" dediği Həzrəti-Mühəmməd də insandı; o biri peyğəmbərlər, övlialar, ariflər, aqillər də insandı... "Bəndə öz Allahını könlüdən sevər. Ona yalvarar. Nələri var, nələri yoxsa, hər şey Ondandı. Qeyri bir kəsi qüdrət, iradə sahibi kimi tanımarıq"...

S.Vələd- Bəs onda, ey Pirim, ey Mürşidim, mömünlə kafir yan-yana oturur və hərəsi özünü haqlı sayır. Kimdi Haqlı, kimdi Haqsız?

- Aparıcı (Mövlanə)-** "...Bil ki, İnsanın içərisi hüriyyəət aləmidir. İnsan düşüncəsinə hökm oluna bilməz. Həzrəti-Mühəmməd-əleyhissəlam belə buyurmuşlar: "Biz yalnız görünənə hökm eləyə bilərik, sirləri ancaq Allah-təala bilir"..."
- S.Vələd-** Bəlkə düşüncə səhvdi?
- Aparıcı (Mövlanə)-** (*oxuyur*) Nə qədər səhv olsa belə... O təsəvvür və düşüncələrin, qələm və boyanın köməyi olmadan necə meydana gəldiyini dərk etmədinmi? Düşüncə - havadakı quşlar, çöldə gəzən, əl-ayaq görməyən ceyranlar kimidi... Düşüncələr içərimizdəyəkən onun adı-sanı, əlaməti yoxdu. Elə buna görə İnsanın nə mömünlüyü, nə də kafirliyi barədə heç nə söylənə bilməz. Elə bir qazi, elə bir hakim yoxdu ki, - sən ürəyindən belə bir fikir keçirdin, - deyibən öz gəsini günahkar saysın... Çünki, kimsənin içərisinə, düşüncəsinə hökm olunmaz. Ulu Tanrı nə içəridə, nə bayırda - bütün aləmlərin fəvqündədi... İnsanınsa yarısı eyib, yarısı qeybdəndi...
- Hüsaməddin-** "...Allah-təala tərəfindən yaradılanlar üç qismə ayrılır. Birincisi olan mələklər - sırf ağıldan ibarətdir. İbadət, zikr üstündə kökləniblər. Onların qisməti, yeməyi-icməyi də elə ibadət və zikrdi. Şəhvətdən arınıb-durunublar.
- S.Vələd-** "...İkincisi heyvanat qismidi. Bunlar yalnız və yalnız şəhvətdən ibarətdir. Özlərini pislikdən qoruyacaq qədər ağılları yoxdu... Boyunlarına heç bir təklif, vəzifə qoyulmayıb...
- Hüsaməddin-** "...Üçüncüsü, ağıl və tamahdan ibarət olan zavallı insan... İnsanın yarısı mələk, yarısı şəhvət, yarısı ilan, yarısı balıq. İnsanlar daima zülm içində bir-birynən çəkişir. Mələk öz ağılı, heyvanlar öz ağılsızlığı, insan oğlusa bunların arasında zülümdədi... Ağıl daima tamahına üstün gələn kimsə nə mələklərdən daha yüksək, tamahı ağılına üstün olan adamsa heyvandan aşağıdır... Ağla uyanların bəzisi tamam mələkləşir, nura bürünür. Bunlar nəbilər, övliyaldı. Onlar ümid və qorxudan qurtulub. Çünki, əsl iman yiyəsi üçün heç bir qorxu mövcud deyil.

(Bütün aktyorlar səhnədə özləri istədiyi kimi "fırlanırlar". Arabir kitaba baxırlar və hər kəs Mövlanənin yazdıqlarını yalnız səhnə önünə gəlib çatanda söyləyir).

- Hüsaməddin-** Allah səbr edənlərə bərabərdir. Hal əhlinə Allahın təcəllisi ən çox səmaada olur. Səmaa - onları öz varlıqlarından, dar aləmlərdən, dünyalardan ayırır Haqqın camalına yaxınlaşdırır...
- Səlaəddin-** Tanrı üçün namaz və səmaa Haqqın əmrlərinə tabe olmağın, yasaqlardan qaçmağın bir timsalidir.
- Bahəddin Vələd-** Şərab və çalğı deyincə, şeytanın içdiyi şərabı, onu əyləndirən çalğın başa düşəllər. Tanrı şərabı yadlarına düşməz. Çal-çağır onları meyxanəyə sürüklər. Ağılda nə varsa, qulaq ora şəklənir. Bizim çalğısa - meyxanənin, nəfsin bitdiyi yerdən başlayar...
- Bürhanəddin-** Nuh peyğəmbər torpağın üstündə gəmi düzəldəndə adamlar başına yığışın ona gülməyə başladı. - Adicə su quyusu olmayan çöllükdə gəmi düzəldənə bax! Bunun ağılı çəşib! Nuh peyğəmbərsə başını qaldırır belə söyləyib: - Mən bunu Allahın əmriynən düzəldirəm. Çox çəkməz görərsiz.

- S.Vələd-** (*oxuyur*) ...Həzrəti-Süleyman hər sabah Məscidi-Əqsaya gəlib, bütün ixlasıyanan Allaha ibadət eləyərdir. Hər gün də Məsciddə təzə bir otun bitdiyini görüb soruşardı: - Adın nədi? Kimə ziyansan, nəyə xeyirsən? Hər ot da: - Filan şeyə dərmanam, o birinə zəhər, buna ağuyam, o birinə şəkər, adım da Lövhi-Qədər də belədi, - deyibən dilə gələrdi.
- B.Vələd-** (*oxuyur*) "...Allah öz surətini böyük bir hüsn içində, bağlar-bağçalar, ağaclar, otlar-çiçəklər, dağlar, dənizlər, kəndlər-şəhərlər, yeyiləcək şeylər, saya-hesaba gəlməyən gözəlliklər şəklində göstərir... Arif insan, bunların gerçəkdə bu dünyadan olmadıqlarını yaxşı bilir... Gözəlliyi sevmək - Tanrını sevməkdir... Gördüyümüz gözəllik həm də pərdədi...
- Hüsaməddin-** "...Yer üzündə yaradılmış nə ki var, Yaradanın kölgəsidir... Arif kəslər İnsanın ata-anaya, dosta, yerə, göyə, nemətlərə, gözəl və gözəlliklərə olan sevgisini Tanrıya bəslənən sevgi olduğunu çox yaxşı bilir".
- Şəms-** "...Bir də baxırsan ömrün oxdanında ox qalmadı, ömür bitib tükəndi. Tanrıya qul olan İnsan həqiqətdə Tanrının kölgəsidir. Çünki, o kəs bu aləmdə ölürsə, Tanrıda dirilir... Yazı əsnasında əli görməyən kimsə, qələmin hərəkətini qələmdən görür... Qələm bura çatdı mı, ucu qırılmış olur...
- Bürhanəddin-** "...Əl nə iş görərsə, ağılı sözünə qulaq asar. İnsanda ağılı sayəsi olmasa, onun bədən üzvləri çalışmaz. Bütün işlər ağıldan hasil olur, bədənsə alətdir.
- Səlahəddin-** Fəqət... ağılı, sən Allah qarısına varınca səniynəndi. Qarıya çatandan sonra Ağılı sənin lazımı deyil. nədənə-neçinlə sənin heç bir əlaqən qalmaz. Əvvəl Ağılı ustad ikən, sonra Ruha şagird olur.
- Mövlanə-** "...İki aləmdə də Allahın baxdığı yer, Eşqin yuvası - Könüldür. Eşqən Ağılı bir-birinə ziddir. Eşq heç bir şeydən qorxmaz. Ağılsa hər şeydə xeyir axtarar. Aşiqin canına heyfi gəlməz, səbri tükənməz. Dəyirman daşını boynuna salmış kimi, bəlalara düşər olar. Tanrıdan aldığımızı yenə Tanrıya qaytarıbən təmizləyirik. Allah Eşqi - həqiqi Eşqdür. Məcəzi Eşqsə Allahın yaratdıqlarına, gözəllərə, insanlara bəslədiyimiz eşqdür... O da gözəldi, çünki sevilən kəs gözəldi. Məcəzi eşqdə də İlahi Eşqin zərrəsi var... Eşq ağıllısını heç vaxt dəli deyər çağırma.
- Hüsaməddin-** "...Sərkeş bir atın belinə oturmuş kimiyyə, at gedir çaparaq, tələdən qurtulan bir quş kimiyyə. At nə vaxt dayanar, nə zaman durar... Nə olsun yüyən əlimdədi, Atın gözü öz yiyəsin axtarar..
- Bürhanəddin-** Eşq bir sərkərdədi, heç bayrağı görünməz. Bu bir Haqqın Qur'anıdır, heç ayəti silinməz! Hər bir Aşiq o ovçudan bir ox yemiş, qan axıdar, Hər yarısı bilinməz...
- Şəms-** ...Bu Torpaqdan doğrulubdu cismimiz... İnsan deyər çağırılıbdı ismimiz... Bəzən üzümüzə qapılar açar, mələklər bizə heyran Bəzən də şeytan mat-məətəl, bizdən qorxub qaçar.
- Aparıcı (Mövlanə)-** Hər namazda, hər dəfə ney səsinə, bu fani dünyada ölübən Tanrı dərğahında dirilən mən Mövlanə, 1273-cü ildə axır ki, öz arzuma çatdım. Həmişəlik olaraq Tanrıya qovuşdum...
- Hüsaməddin-** Halal İnsan, ulu mürşid, Tanrıya eşq dolu bir könülün sahibi Mövlanə Cəlaləddin Rumi, Konya torpağının qütübü və qəlbi sayıldı. Dünyanın hər yerində onun minlərlə müridi, aşiqi var, ildən-ilə artmaqdadı...

(Aktyorlar bir-bir təzimə gəlir və hərəsi Mövlanəyə həsr olunan bir mənzumə söyləyir).

I aktyor- Qəm başıma düşübdü. Ya Həzrəti- Mövlana
Qeyrət sənə düşübdü, ya Həzrəti- Mövlana
Sən bəhri-maarifsən, qeyri dilə arifsən
Biz bəndələri yad elə,
Viranəyəm abad elə, Ya Həzrəti- Mövlanə...

II aktyor- Hər girən cahil girər Dərgahına
Hər çıxan bilgin çıxar.
Söylə əsrarın nədi?
Hər girən çirkin girər Dərgahına
Hər çıxan gülgün çıxar

III aktyor- Türbəgahın daima aşıqlər məskəni
Cümlə aləm vəcd içində
Cümlə aləm Mövləvi.

IV aktyor- Surətin hər üzdə var
Sətir-sətir Məsnəvidir hər qapı
Hansı aşiq çalsa
İstiqbala Mövlanə çıxar.

V aktyor- Düşüncə ver mənə ölümsüz, yeni...
Qırx suala mən qırx cavab istərəm
Anla qəlbimdən keçəni
Sənə gəldim Mövlanə!

VI aktyor-Aparıcı- Yer üzündə könüllərə qarışdım
Göy üzündə mən Tanrıya qovuşdum.
Dünya sənə, sən dünyaya naxışdın
Xoşca getdin, Mövlanə!
Xoşca gəldin, Mövlanə!

Hamı (birlikdə)- Xoşca getdin, Mövlanə!
Xoşca gəldin, Mövlanə!

(Hamının baxışları eləcə göylərə dikili şəkildə donub qalır)
(musiqi güclənir)